

ארגון חברי "ההגנה"
סניף תל-אביב

עיריית תל-אביב-יפו

רשימת
שלטי הנצחה
שהוצבו באתרי פעולה
של "ההגנה"
במחוז תל-אביב
(בציון מיקומם בשטח)

נערך ע"י: גשרי אברהם
יו"ר הועדה לארועים ואתרים

השלטים הוצבו
בעזרתה האדיבה של
עיריית תל-אביב-יפו

פתח - דבר

את הרעיון לתעד ולהציב שלטים באתרים בהם פעל ארגון "ההגנה" בתל-אביב עד להקמת המדינה, העליתי ב-1986, בפני יו"ר הארגון דאז תא"ל (מיל) יצחק פונדק ובאישורו של יו"ר הנשיאות הארצית אלוף (מיל) עוזי נרקיס.

ההצעה לביצוע הופנתה לראש עיריית תל-אביב - יפו אלוף (מיל) שלמה להט, שנענה בחיוב לרעיון ועל כך תבוא עליו הברכה, ובעזרת העירייה הוחל בהצבת שלטים של ה"הגנה" ברחבי העיר. (כשנה לאחר מכן החלה העירייה להציב שלטים גם של ארגוני האצ"ל והלח"י), שלטים אלה, לפי דבריו של מר שלמה להט הם זמניים וכבר הוחל בהחלפתם בעמודי זכרון נאים.

רוב המקורות לאתרים ולאירועים שצוינו על גבי השלטים, נתקבלו מחברי ה"הגנה" הותיקים ששימשו בתפקידים שונים באותם ימים.

בחיבור התמלילים נעזרתי ע"י הח"ח גרשון ריבלין, ד"ר מאיר פעיל, עובדי תע"ש לשעבר, מפקדים וטייסים לשעבר ב"שרות-האוויר", אנשי חי"ש ופלמ"ח, ירושלים סגל ז"ל ויבלי"א מוניה אדם ועוד. מבצע השילוט נמשך בתקופת כהונתו של יו"ר הסניף בתל-אביב זאב (זוניק) שחם ז"ל שתום רבות להמשך הפעילות ובמתן מידע על האתרים.

לאחרונה, ב- 29.11.93, בתקופת כהונתו של היו"ר הנוכחי נחמיה ברוש, הוצב השלט ה- 76 בבן-שמן, ישוב שהיה ת.פ. מחוז תל-אביב של ה"הגנה".

לאור עדויות ופניות של חברים ותיקים, יש בכוונתינו להמשיך ולתעד אתרים שטרם נכללו ברשימה זו.

תודתנו לכל מי שסייע ועזר בבצוע המשימה, בראש ובראשונה למנהל מחלקת האירועים של עיריית תל-אביב, מר מרדכי (מוטי) הרה ולעוזרותיו הגבי אביטל, שרי ואיילת.

תוכן העניינים ומיקום השלטים

מפקדות ומחנות

1. הבית האדום - רח' הירקון (ליד מלון שרתון)
בגן הציבורי הקטן
2. גימנסיה "הרצליה" - מגדל שלום
ליד הפסיפס - באלום הכניסה הראשי
3. מרכז ההגנה והעפלה - רח' אלנבי 113
4. שירות רפואה - שדי רוטשילד פינת נחלת בנימין
5. מטה "הפלמ"ח" (מלון ריץ) - בטיילת על חוף הים
6. מחנה "יונה" - גן העצמאות - (ליד רח' זיבוטנסקי)
7. "המשמר האזרחי" - רח' גורדון 49 א'
8. מחנה קרית מאיר - רח' לאונרדו דה וינצ'י-
כיום - " מרכז - גולדה"
9. "המטה הארצי" - רח' פרישמן פינת דב הוז
10. "מרכז הש"י" - רח' מלצ'ט 19
11. המחת"ר - מחלקת התרבות, רח' נחלת בנימין 57
12. מפקדת "ההגנה" הארצית - רח' לילינבלום 41
13. מטה המשטרה - רח' השחר 5
14. מטה חזית הדרום - רח' סלמה 60
15. מטה חזית תל-אביב - רח' עליה 49
16. מטה חיל השדה (חי"ש) - רח' שינקין 45 (בית "דבר")

אתרי פעילות

17. מגדל המים - "קשר" - מגדל המים ברח' מזא"ה 34
18. "סיליקט" - סליק הנשק - רח' דרויאנוב 5 - בנן "כלל"
19. "קול ישראל במחנת" - שדי נורדאו 11
20. סמינר הקיבוצים - בסיס לפעולות החי"ש -
רח' בני דן, אכסניה ע"ש י"א חללי מינכן
21. תחנת מכבי האש - רח' בזל - כיום - גן ציבורי
22. "תלם-שמיר בועז" - תחנת שידור, רח' וורבורג 5
23. "בית הדר" - רח' הרכבת פינת דרך פ"ת
24. "קול ישראל במחנת" - רח' בן יהודה 145
25. תחנת איתות ראשית - רח' אחד העם 84
26. המחלקה המגויסת - רח' נחמני 11
27. מעבדת רדיו - רח' אלנבי 54
28. פ.מ. - הפלוגה המיוחדת - סמטת
בית השואבה 8

אתרי ארועים

29. כ"ג יורדי הסירה - על שפת הירקון ליד קולנוע פאר
30. "קו הכלבים" - שכונת התקווה - גן ציבורי
31. "ליל וינגייט" - רח' אבן גבירול פינת לסקוב
32. "היוצק" - ביח"ר בצומת חולון
33. הקרב של שמחה חניקיס - צומת אבו כביר
34. כניעת ערביי יפו - שדי חן 1
35. ההתקפה על שרונה - הקריה שער ויקטור
36. ביח"ר לספירט - ליד צומת חולון
37. "טייגר-היל" - ספינת המעפילים - ליד ככר אתרים
38. הפשיטה על אבו כביר - ביי"ס לטבע, רח' הרצל 155
39. "המצודה" - בכניסה לביה"ס הטכני "הולץ"
בדרום ת"א

מק"לות (מקומות לימוד)

40. מק"ל 1 (החדש) - סמינר לוינסקי -
ברח' בן יהודה 193
41. מק"ל 11 - ביה"ס תל-נורדאו - רח' פרישמן
42. מק"ל 10 - ביה"ס "הכרמל" - רח' הנביאים
43. "ש.ק." - שרות קבלה - רח' ורבורג 5
44. מק"ל 2 - ביה"ס "תלפיות" - רח' העבודה 25
45. מק"ל 6 - בית שטראוס, רח' בלפור
46. מק"ל 3 - ביה"ס "בלפור" - רח' בלפור
47. מק"ל 15 - ביה"ס "תחכמוני" - רח' לילנבלום 7
48. מק"ל 9 - ביה"ס "ביאליק" - רח' לוינסקי 95
49. מק"ל 1 (הישן) - ביה"ס לבנות נוה-צדק
(כיום מרכז סוזן דלל)
50. מק"ל 17 - ביה"ס "קלישר" - רח' קלישר 17
51. מק"ל 5 - ביה"ס "גאולה" - רח' הירקון 48
52. מק"ל "נצח ישראל" - ביה"ס ברח' נצח ישראל
53. מק"ל "תל-חי" - ביה"ס רח' זמנהוף 12
54. מק"ל "בית חינוך" - רח' טשרנחובסקי
פינת טרומפלדור 54
55. מק"ל "מקס פיין" (הראשון) - בגן מאיר
56. מק"ל ביה"ס לבנים - רח' אחד העם 37
57. מק"ל גמנסיה "בלפור" - רח' מזא"ה 34
58. מק"ל ביה"ס למסחר - רח' גאולה 30
59. מק"ל ביה"ס "נוה שאנן" - רח' נוה שאנן 12

מפעלי תעש

60. מכון "א" - רח' הירקון - מלון "רמדה"
61. "החנות" - רח' השרון 10
62. "הסניף" - מגרשי התערוכה סוף רח' דיזינגוף
63. מכון "ב" - רח' אדם הכהן פינת שד' בן גוריון 75
64. מכון "ג" - רח' אבולעפיה 15
65. "המעבדה" - רח' הגליל 7
66. "החדר-הראשון" - רח' ערבי נחל 22
67. "משרד טכני" - תחנת הכח "רידינג"
68. מפעל אס (S) - רח' יגאל אלון 155
69. מחלקת ציפויים - רח' עמק הברכה 23, פינת בנימיני

אתרי שירות האויר (חיל האויר)

70. חברת "אווירון" - רח' אחד העם 70
71. קורס הטייס הראשון - רח' נהרדעה 5
72. שדה התעופה ע"ש דב הוז - שדה דב
73. מחבוא לכלי טייס במרתף היקב - רח' דוד אלעזר
ליד ההוצאה לאור של משרד הבטחון בקריה
74. "שרות-האויר" - הקריה, בכניסה למשרד הבטחון
שער "דוד"
75. מטה שרות האויר של "ההגנה" - רח' מונטיפיורי 9

מחוז תל-אביב

76. בן - שמן

1. "הבית האדום"

במקום זה עמד בנין מועצת פועלי תל-אביב - "הבית האדום" - צפה אל הים ושימש סמך לספינות העפלה. במלחמת העצמאות ניהל מכאן הפיקוד העליון של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, את המלחמה בראשות דוד בן גוריון.

2. "הגימנסיה"

גימנסיה הרצליה (שעמדה כאן) שימשה מרכז לפעולות "ההגנה". בכל עת מתיחות כשתל-אביב הותקפה, מאז 1921, ועד ראשית 1948 - כשחוברו שתי הערים - תל-אביב ויפו והיו לעיר אחת. שימשה את מפקדת "ההגנה", מרכז לאימונים ושטח כינוס לכוחות לפני יציאה לפעולה.

3. מרכז ההגנה וההפעלה

במקום זה שכן בעבר בנין הועד הפועל של הסתדרות העובדים הכללית, ששימש מאז תרצ"ו (1936) עד קום המדינה מרכז ארצי לראשי מפקדת "ההגנה" וההעפלה. הותקבלו כאן הכרעות חשובות בנושאי בטחון.

4. שירות רפואה

כאן, בשדרות רוטשילד פינת נחלת בנימין היה מרכז שירותי הרפואה של ארגון "ההגנה" בתל-אביב, שהיה ראשיתו של חיל הרפואה בצה"ל.

הטקס הראשון במעמד יצחק רבין
ויו"ר הסניף דאז מר יצחק פונדק

5. מטה הפלמ"ח

כאן בבנין שמנגד פעל מטה הפלמ"ח בשנות המאבק נגד הבריטים ובמלחמת העצמאות תש"ו - תש"ח (1946 - 1948). הפלמ"ח הוקם בשנת תש"א 1941 ככוח הארצי המגויס של ההגנה. בתש"ח מנה הפלמ"ח 7000 לוחמים בלשון חטיבות: "יפתח" בגליל, "הראל" באיזור ירושלים ו"הנגב" במרחבי הדרום. 1055 לוחמי פלמ"ח נפלו במערכה.

6. מחנה יונה

מחנה יונה, שהיה כאן, נקרא על שמו של יונה רסין ז"ל, ממפקדי "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, שנפל בהגנת הדרך לירושלים. בשנת תש"ח (1947 - 1948) שימש כבסיס קליטה ומיון ובסיס יציאה לפעולות "ההגנה" - צבא המדינה בדרך ועם הקמת המדינה שימש גם את צה"ל.

7. "המשמר האזרחי"

בצריך שעמד בגינה זו, פעל מטה המשמר האזרחי של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, בשנות מלחמת העולם השנייה ועד להקמת המדינה תרצ"ט - תש"ח (1939 - 1948). כאן ראשיתו של שרות הגי"א בצה"ל.

8. "מחנה קרית מאיר"

בשנת תש"ח (1947 - 1948) פעלו כאן בסיס קליטה ומיון של ארגון "ההגנה" - צבא המדינה בדרך וכן מטה שרות האויר של ארגון "ההגנה", שהפך לחיל האויר של צה"ל.

9. "המטה הארצי"

בבית זה, פעל המטה הארצי של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, שהפך עם קום המדינה למטה הכללי של צה"ל.

10. "מרכז הש"י" - שרות ידיעות

בבית שהיה כאן פעלה בשנת תש"ח (1947 - 1948) מפקדת הש"י (שרות הידיעות של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך), ראשית שרותי המודיעין של צה"ל.

11. "המחתר" - מח' תרבות

כאן פעל בשנים ת"ש - תש"ח (1940 - 1948) מרכז המחת"ר - מחלקת התרבות של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, כאן נערכו גם כתבי העת המחתרתיים "החומה", "אשנב", "המגן", "העברי" והירחון "מערכות", המופיע עד היום ככתב-העת המקצועי של צה"ל.

12. "מפקדת ההגנה הארצית"

כאן, בבנין הסוכנות היהודית לשעבר, פעלה המפקדה הארצית של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, בשנים תרצ"ט - תש"ח (1939 - 1948).

13. "מטה המשטרה"

כאן היה מטה משטרת מחוז תל-אביב בשנים תרצ"ג - תש"ח (1933 - 1948) קציניה ושוטריה היהודים היו ברובם בחשאי חברי "ההגנה" - צבא המדינה בדרך וסייעו לפעולות "ההגנה".

14. "מטה חזית דרום תל-אביב"

כאן פעל בתש"ח (1947 - 1948) המטה הקדמי של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, בדרום תל-אביב, שניהל את הקרבות באזור זה עד לכניעתה של יפו בפני כוחות "ההגנה" ב-ד' באייר תש"ח (13 במאי 1948)

15. "מטה חזית תל-אביב"

כאן היה בשנים תרצ"ד - תרצ"ו (1934 - 1939) מעון עולים, אשר בו פעלה מפקדת חזית תל-אביב של ארגון "ההגנה" - צבא ההגנה בדרך.

16. מטה חיל השדה (חי"ש)

בבנין זה שכנה בשנים תש"ד - תש"ו (1944 - 1946) מפקדת חי"ש ("חיל השדה") בתל-אביב. את חיל השדה הקימה "ההגנה", צבא המדינה בדרך, בשנת תש"א (1941) וסמוך לתחילת מלחמת העצמאות הוא איש שמונה חטיבות חיל רגלים של "ההגנה", שיחד עם שלוש חטיבות הפלמ"ח היוו את הכח שהשיג את הנצחון במלחמת העצמאות.

17. "מגדל המים"

ממגדל זה פעלה תחנת - האיתות המרכזית שממנה העבירו צעירי "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, הוראות ופקודות לכל חלקי הארץ, מכאן עבר הקשר לישוב בטווח - ראייה שהעביר המברק הלאה ליעודו.

18. "סיליקט" - סליק הנשק

בתוך המפעל ללבני סיליקט שעמד כאן (כיום בית "כלל") היה מחסן נשק סודי (סליק) מרכזי ומקום אימונים של "ההגנה" בתל-אביב.

19. קול ישראל במחתרת

בשדרות נורדאו 11 פעלה תחנת השידור החשאית של "ההגנה", צבא המדינה שבדרך. "קול ישראל במחתרת", שאות הקריאה שלה היה: שריקת "התקוה".

20. סמינר הקיבוצים

כאן עמד סמינר הקיבוצים שהיה בסיס לפעולות החי"ש (חיל השדה) של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, ומקום התכנסות בעתות חרום.

21. תחנת מכבי האש

תחנת מכבי האש שהיתה כאן שימשה שלוחה של "ההגנה" - צבא המדינה שבדרך, בשנים תש"ב - תש"ח (1946 - 1948), ובה תאמנו חברי "ההגנה" במסווה של גדוד כבאים, כאן היה מחבוא (סליק) לנשק של "ההגנה".

22. תלם - שמיר - בועז

בשנת תשי"ו (1946) שידרה מבית זה, "תלם-שמיר-בועז", תחנת השידור החשאית של ה"הגנה" - צבא המדינה בדרך. המקום: ביתו של ירושלים סגל ז"ל ברחוב ורבורג 5.

23. בית הדר

בבית זה הפעילו הבולשת והמשטרה הבריטית בשנים ת"ש - תשי"ז (1940 - 1947) מרכז קשר. אנשי הקשר של ה"הגנה"-צבא המדינה בדרך - הצליחו להתחבר לרשתות האלו ולצוות להן. הארגון הצבאי הלאומי, שם לו למטרה לחבל בבנין ובנסיון של ה"הגנה" למנוע חבלה זאת, נהרג חבר ארגון ה"הגנה" זאב ורבר ז"ל ב-לי סיוון תשי"ז (18.6.47).

24. קול ישראל במחתרת

בבנין ברחוב בן יהודה 145, הופעלה בשנת ת"ש (מרס 1940) תחנת השידור המחתרתית הראשית של "ההגנה" - צבא המדינה שבדרך, אשר היתה אחת מתוך תחנות מחתרניות רבות שהפעילה ההגנה קודם הקמת המדינה.

25. תחנת איתות ראשית

על גג הבית ברחוב אחד העם 84 (המקום הגבוה ביותר בתל-אביב דאז) פעלה בשנים תרצ"ו - תרצ"ט (1936 - 1939) תחנת האיתות ראשית של "ההגנה" - צבא המדינה שבדרך, מכשירי האיתות היו פנסים (בלילה) והליוגרף (ביום) ובאמצעותם התקיים הקשר עם רבים מהיישובים העבריים שהיו אז בארץ.

בטכס הסרת הלוט משלט "הבית האדום" - מימין לשמאל נערי הצופים, יהודה עמית, גרשון ריבלין, יצחק רבין, שלמה להט, יוסף אבידר.

26. המחלקה המגוייסת

במסווה מועצת ספורט של "הפועל", שימש בית זה בשנים תרצ"ו - תשי"ח (1936 - 1948) כמרכז פעילות של "ההגנה", - צבא המדינה שבדרך, ובשנים תשי"ז - תשי"ח גם כמקום ריכוזה של המחלקה המגוייסת של חי"ש (חיל השדה) בתל-אביב, (כיום - התאטרון ברח' נחמני 11) מחלקה זו ביצעה בעיקר פעולות תגמול כנגד פורעים ערביים בתל-אביב והסביבה.

27. מעבדת רדיו

בבית שברחוב אלנבי 54 שכנה בשעתה סוכנות רדיו "פילקו", שבחסותה פעלה בשנים תרצ"ז - תשי"ז (1937 - 1947) מעבדת רדיו של "ההגנה" - צבא המדינה שבדרך, אשר עסקה בייצור ובתיקון מכשירי קשר אלחוטיים.

28. הפלוגה המיוחדת (פ.מ.)

בית זה שימש בשנים תשי"ה - תשי"ז (1947 - 1945) כמקום מפגש ומפקדה של הפלוגה המיוחדת של "ההגנה" - צבא המדינה שבדרך, פלוגה זו שהיתה מגויסת חלקית, הופעלה למשימות מיוחדות לאבטחת שלומם ורכושם של תושבי תל-אביב והסביבה.

29. כ"ג יורדי הסירה

במקום זה, על שפת הירקון, חונכו ואומנו ימאים ויורדי-ים של "ההגנה" - צבא המדינה שבדרך, וראשוני הפלוגה הימית של הפלמ"ח ומיסדי חיל הים, מובילי המעפילים בימים. מכאן יצאו כ"ג לוחמים במלחמת העולם השנייה לפעולת חבלה מטעם בנות הברית ממנה לא חזרו וגורלם לא נודע.

30. "קו הכלבים" - בית יעקב

שכונת התקווה שהיתה שכונת ספר מאז היווסדה שימשה ל"הגנה" - צבא המדינה שבדרך, מנצב קידמי להגנת העיר תל-אביב, בחודש כסלו תשי"ח, דצמבר 1947, נערך בקו הגנה זה קרב הכרעה נגד כוחות אויב רבים שניסו לפרוץ לעבר תל-אביב. ב"קו הכלבים" הפעילו כוחות "ההגנה" כלבי שמירה ומכאן שמו.

31. "ליל וינגייט"

בליל 25 במרץ 1946, נערכה "ההגנה" - צבא המדינה שבדרך, וכח המחץ שלה הפלמ"ח, להעלאת מעפילי האוניה "וינגייט" בחוף תל-אביב. בקרב של הכח אשר חסם את דרכי הגישה של הבריטים לעבר חוף הים, נפלה ברכה פולד ז"ל - האוניה נלכדה ע"י הצי הבריטי בחותרה לחוף.

32. "היוצק" - בית חרושת

כאן, במבואות תל-אביב, עמד בית חרושת ליציקה ובו עמדה קדמית של "ההגנה", ב-י"ט באדר א' תשי"ח (29.2.48) רצחו פורעים ערביים 9 ממגיניו לאחר ששוטרים בריטים פרקו את נשקם והפקירו.

ואלה שמות הנופלים:	אליהו לוי ז"ל
דב בירנצוויג ז"ל	יצחק מיכאלוביץ ז"ל
יהודה אריה גולדשטיין ז"ל	אנשל פרלשטיין ז"ל
צבי וולפר הירש ז"ל	ישראל צירנוביץ ז"ל
יצחק יעקובוביץ ז"ל	מאיר שבתאי קמחי ז"ל

33. הקרב של שמחה חנקיס

במקום זה לחם שוטר המשטרה הבריטית וחבר "ההגנה" שמחה חנקיס במאורעות תרפ"ט (1929) בפורעים ערבים שהתנכלו לחיי היהודים באיזור. על מעשהו זה נדון למות ע"י השלטון הבריטי אך לאחר לחץ ציבורי רב זכה בחנינה.

34. כניעת ערביי יפו ל"הגנה"

בבית זה בשדרות חן 1, ביום ד' באייר תש"ח (13.5.1948), חתמו נציגי יפו הערבים על כניעת עירם בפני מפקדי "ההגנה", צבא המדינה בדרך.

35. ההתקפה על "שרונה"

במאבק נגד השלטון הבריטי, תקפו כוחות ההגנה - צבא המדינה בדרך -ב- כ"א באדר א' תש"ו (21.2.46) את מפקדת המשטרה הבריטית בשרונה (כיום - "הקריה" בתל-אביב). ארבעה מלוחמי "ההגנה" נפלו בקרב זה. ואלה שמות הנופלים:
עמירם בלינקוב ז"ל.
שרגא הר ז"ל.
אהרון ידידיה ז"ל.
אריה קסלמן ז"ל.

36. ביח"ר לספירט

כאן עמד בית החרושת לספירט של משפחת ליפשיץ, שימש מוצב קדמי של כוחות "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, ששמרו על כבישי יפו-ירושלים ותל-אביב - חולון.
הבנין הותקף ונכבש על ידי הבריטים, שמסרו אותו לערבים והם הרסו אותו בתש"ח (1948).

37. "טייגר היל"

כאן פרצה לחוף תל-אביב ב-י"ז באלול תרצ"ט (1.9.1939) אניית המעפילים "טייגר היל" של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, שנשאה על סיפונה 1400 מעפילים משארית הפליטה באירופה.
חברי "ההגנה" הורידו לחוף מאות מעפילים והסתירו אותם בדירותיהם של תושבי העיר.
שניים מהמעפילים נפלו מאש הצבא הבריטי.

38. הפשיטה לאבו כביר

הכפר הערבי אבו כביר, שעמד כאן, שימש בסיס ומסתור למרצחים ערבים שפגעו בתחבורה היהודית ובתושבים היהודיים בשכונות הספר שבין תל-אביב ליפו.
בליל ג' באדר א' תש"ח (13.2.48) פשטו כוחות חי"ש (חיל השדה) של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, על מערך אויב זה והכו בו קשות. בפשיטה זו נפלו שלושה לוחמים:
נתן בורנשטיין ז"ל.
יעקב יוסט ז"ל.
עמנואל מרגלית ז"ל.

39. המצודה

"המצודה" הוא כינוי שניתן למבנה ששימש צלפים ערבים בראשית מלחמת השחרור לפגוע בתחבורה היהודית מדרום תל-אביב למקווה ישראל.
בכסלו תש"ח (דצמבר 1947) סללו יחידות "ההגנה", צבא המדינה בדרך, כביש בטחון שנועד לאפשר את הקשר עם מקווה ישראל, "המצודה" היתה סמוכה לכביש זה, מכיוון אבו כביר. בחודש טבת תש"ח (ינואר 1948) כבשו כוחות "ההגנה" את המצודה והדרך נפתחה לתנועה בטוחה.

40. מק"ל 1 - מקום לימוד (לשעבר סמינר לוינסקי ברח' בן יהודה 193)

בית ספר זה היה בשנים תש"ב - תש"ח (1942 - 1948) מרכז אימונים של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך לאימוני נשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית ועוד. כאן היה מחבוא (סליק) לנשק.

41. מק"ל 11 - מקום לימוד

כאן בבית הספר תל-נורדוי, פעל והתאמן בשנים תש"ב - תש"ח (1942-1948) גדוד החברות של "ההגנה" צבא המדינה בדרך, שהמשכו בחי"ן, חיל הנשים של צה"ל.

42. מק"ל 10 - מקום לימוד

כאן היה בית-ספר "הכרמל" ששימש בשנים תש"ב - תש"ח (1942-1948) בשעות הערב, את "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, כמקום אימונים בנשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית ועוד. כאן היה מחבוא (סליק) לנשק.

43. "ש.ק" - שרות קבלה

כאן היה בית ספר החשמונאים אשר בו פעל שרות הקבלה של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, חברים שנתקבלו הושבעו בטקס מיוחד וזו היתה שבועתם:
"הנני נשבע לשמור אמונים כל ימי חיי לארגון ההגנה, לחוקתו ולתפקידיו, כפי שהוגדרו ע"י הפקוד העליון, הנני נשבע לעמוד כל ימי חיי לרשותו של ארגון ההגנה, לקבל על עצמי ללא תנאי וללא סייג את עול משמעתו ולפי קריאתו להתגייס לשרות פעיל בכל עת ובכל מקום, לציית לכל פקודותיו ולמלא את כל הוראותיו,
הנני נשבע להקדיש את כל כוחותי ואף להקריב את חיי להגנה ולמלחמה על עמי ועל מולדתי על חרות ישראל ועל גאולת ציון"

ראש עיריית תל-אביב-יפו לשעבר מר שלמה להט ויו"ר הסניף בת"א לשעבר זאב (זוניק) שחם ז"ל ליד שלט "שרונה" בקריה בת"א.

44. מק"ל 2 - מקום לימוד

כאן היה בית-ספר "תלפיות" ששימש בשנים תש"ב - תש"ח (1942-1948) את "ההגנה"-צבא המדינה בדרך כמרכז לאימונים בנשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית ועוד. כאן היה גם מחבוא (סליק) לנשק.

45. מק"ל 6 - מקום לימוד

בית שטראוס שימש בשנים תרצ"ו - תש"ח (1936-1948) את "ההגנה"-צבא המדינה בדרך, כמקום אימונים בנשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית ועוד. כאן היה גם מחבוא (סליק) לנשק.

46. מק"ל 3 - מקום לימוד (ביה"ס "בלפור" ברח' בלפור)

בית ספר זה שימש בשנים תש"ב-תש"ח (1942-1948) את "ההגנה"-צבא המדינה בדרך, לאימונים בנשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית ועוד. במקום היה מחבוא (סליק) לנשק.

47. מק"ל 15 - מקום לימוד (ביה"ס תחכמוני ברח' לילנבלום)

בית ספר זה שימש בשנים תרצ"ב-תש"ח (1942-1948) את "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, כמרכז אימונים בנשק קל ובמקצועות כמו: שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית ועוד. במקום היה מחבוא (סליק) לנשק שנתפס ב"שבת השחורה", השבת בה פעל השלטון הבריטי נגד מנהיגי הישוב וארגון "ההגנה".

48. מק"ל 9 - מקום לימוד (ביה"ס "ביאליק"-ברח' לוינסקי)

בית ספר זה שימש כשנים תרצ"ו - תש"ח (1936-1948) את "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, כמקום אימונים בנשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית ועוד. במקום היה מחבוא (סליק) לנשק.

49. מק"ל 1 - מקום למוד

בית הספר לבנות בנוה צדק שימש בשנים תש"ב-תש"ח (1942-1948) את "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, כמקום לאימוני נשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית, ועוד. במקום היה מחבוא (סליק) לנשק.

50. מק"ל 17 - מקום לימוד

כאן היה בית ספר "קלישר" ששימש בשנים תש"ב - תש"ח (1942-1948) את "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, כמקום לאימוני נשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית ועוד. במקום היה מחבוא (סליק) לנשק.

51. מק"ל 5 - מקום לימוד (ברח' הירקון 48)

כאן היה בית-ספר "גאולה" ששימש בשנים תש"ב - תש"ח (1942-1948) את "ההגנה" - צבא המדינה בדרך כמקום לאימוני נשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, הגנה עצמית ועוד. במקום היה מחבוא (סליק) לנשק, ששימש את היחידות שאבטחו את חוף תל-אביב.

52. מק"ל (מקום לימוד) - בית ספר "נצח ישראל"

בית ספר "נצח ישראל", ששכן בבניין זה, שימש בשנים תש"א - תש"ז (1941 - 1949) כמרכז אימונים של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, בנשק קל, שדאות, עזרה ראשונה, קשר והגנה עצמית.

53. מק"ל (מקום לימוד) - בית ספר "תל-חי" (ברח' זמנהוף)

בית הספר "תל חי" ששכן בבנין זה, שימש בשנים תש"א - תש"ח (1941 - 1948) כמרכז אימונים של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, בנשק ובטופוגרפיה. כאן קיימה את חזרותיה גם תזמורת "ההגנה" בניצוחו של עמנואל הרוסי, שקדמה לתזמורת צה"ל.

54. מק"ל (מקום לימוד) - בית חינוך לילדי עובדים טשרניחוסקי

בית החינוך ששכן בבנין זה שימש בשנים תש"ב - תש"ז (1942 - 1947) כמקום אימונים של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, בנשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה וקשר.

55. מק"ל (מקום לימוד) - סניף בית חינוך לילדי עובדים ובית ספר "מכס פיין" (ליד גן מאיר)

צריפי בית החינוך לילדי עובדים ובית הספר המקצועי "מכס פיין" שעמדו במקום זה בשעתם. שימשו בשנים ת"ש - תש"ח (1940-1948) כמקום אימונים של "ההגנה", צבא המדינה בדרך. תלמידי "מכס פיין" נמנו על עובדי התעש (תעשיית הנשק המחתרתית) וייצרו רימונים וחלקים לכלי נשק.

56. מק"ל (מקום לימוד) - בית ספר לבנים ע"ש אחד העם

בית הספר לבנים על שם אחד העם, שהיה במקום זה, שימש בשנים תרצ"ו-תש"ז (1936-1947) כמרכז ומקום אימונים של פלוגת הקשר של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, במקום היה גם מחבוא (סליק) לנשק.

57. מק"ל (מקום לימוד) - גימנסיה "בלפור" (ברח' מזאה 34)

גימנסיה "בלפור" ששכנה בבנין זה, שימשה בשנים תש"א תש"ז (1941-1947) כמרכז אימונים של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, בנשק קל, שדאות, טופוגרפיה, עזרה ראשונה, קשר, והגנה עצמית. במקום היה גם מחבוא ("סליק") לנשק.

58. מק"ל (מקום לימוד) - בית ספר למסחר גאולה

במקום זה שכנו בשעתם בית הספר תיכון למסחר ובית ספר "גאולה", ששימשו בשנים תרצ"ו-תש"ח (1936-1948) כמקום אימונים בנשק וטופוגרפיה וכמרכז של חגים ("חינוך גופני מוגבר", שם מחתרת) לאימונים של תלמידי תיכון. במקום היה גם מחבוא ("סליק") לנשק.

59. מק"ל (מקום לימוד) - בית ספר "נוה שאנן" (ברח' נוה שאנן 12)

בית הספר "נוה שאנן", ששכן בבנין זה, שימש בשנים תש"ב - תש"ח (1942-1948) כמרכז אימונים של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, בנשק, טופוגרפיה ועזרה ראשונה.

60. "התעשייה הצבאית" - מכון "א" - (ברח' הירקון)

"מכון א" - כאן עמד בית חרושת לעיבוד עורות של לבקוביץ (חלוץ תעשיית העור). שימש בשנים 1948-1936 מפעל ראשון לתעשייה הצבאית של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, כאן יצרו בסתר רימונים, פצצות מרגמה וחלקי "סטן".

61. "החנות" * * * * *

כאן ברחוב השרון 10 פעל בשנים תרצ"ט עד תש"ז (1939-1947) אחד ממפעלי התעשייה הצבאית של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, שכינאו המחתרתי היה "חנות", בו ייצרו חלקי רימונים, תחמושת, חלקים והשחמה לתתי - מקלע "סטן". בתש"ז (1947) התגלה ע"י הבריטים ונסגר.

* * * * *

62. "הסניף" * * * * *

כאן "בביתן הרומני" שנבנה לתערוכת יריד המזרח (תרצ"ו - 1936). הוקם ופעל בשנים תש"ב - תש"ז (1942 - 1947) "מכון הסניף". זה היה שמו המחתרתי של מפעל לייצור חלקי תת מקלע של רשת תע"ש (התעשייה הצבאית של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך), במפעל זה ייצרו גם מכונות ייצור למפעלי תע"ש אחרים.

* * * * *

63. "מכון ב'" * * * * *

במקום זה שכן מוסד חינוכי "משק הפועלות" בשנים תרצ"ח - תש"ח (1938-1940) פעל כאן "מכון ב'", שמו המחתרתי של אחד ממפעלי התע"ש (התעשייה הצבאית של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך), שייצרו קני מרגמות בקוטר 3 אינץ' (81 מ"מ).

* * * * *

64. "מכון ג'" * * * * *

כאן פעל במחתרת בשנת תש"א (1941) "מכון ג'" - אחד ממפעלי התע"ש - (התעשייה הצבאית של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך) אשר בו ייצרו קני מרגמות 3 אינץ' (81 מ"מ) ומרעומים לפצצת מרגמה.

* * * * *

65. "המעבדה" * * * * *

כאן ברחוב הגליל מס' 7, פעל במחתרת בשנים תרצ"ט - תש"ח (1939-1948) "מכון המעבדה", אחד ממפעלי תע"ש (התעשייה הצבאית של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך) אשר בו ייצרו כלי עזר, תבניות יציקה ומכשירי מדידה וייצור.

* * * * *

66. החדר הראשון * * * * *

כאן פעל במחתרת בשנים תרצ"ג-תרצ"ו (1933-1936) "החדר הראשון", אחד משורה של מפעלי תע"ש (התעשייה הצבאית של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך) שכונו "חדרים", בו ייצרו רימוני יד.

* * * * *

67. משרד טכני "תחנת הכח רידינג" * * * * *

בתוך המשרד של תחנת "רידינג" פעל בשנים תרצ"ט - תש"א (1939-1941) משרד טכני של תע"ש (תעשיית הנשק המחתרתי) של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, שבו תוכננו מכונות ומכשירים לייצור נשק. הנשק יוצר במפעלים מחתרתיים רבים בארץ ובתוכם 11 מפעלים בעיר תל-אביב.

68. "מפעל אס (S)"

כאן, ברחוב יגאל אלון 155-157, פעל בשנים תשי"ז-תשי"א (1947-1952) "מפעל S" אחד ממפעלי התע"ש (תעשיית הנשק המחתרתית) של "ההגנה" - צבא המדינה בדרך, ובו ייצרו מרגמות בקוטר 3" (81 מ"מ) גופים לפצצות מרגמה וחלקי נשק שונים.

69. מחלקת ציפויים

כאן ברחוב עמק הברכה פינת רחוב בנימיני, בשטח של מפעל "חמת" בשעתו, פעלה בשנים תשי"ז - תשי"ח (1947-1948) "מחלקת ציפויים", אחד ממפעלי התע"ש (תעשיית הנשק המחתרתית) של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, ב"מחלקת ציפויים" ציפו והשחירו את חלקי הנשק שיוצרו במפעלי תע"ש.

70. חברת אווירון

כאן ברחוב אחד העם 70, שכן במשרד של חברת "אווירון" מרכז שרותי האויר של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, שהיה תחילתו של חיל האויר הישראלי.

71. קורס טיס של "שירות האוויר"

בבית זה, בית פעילי ההסתדרות, נפתח בתחילת שנת תשי"ח (27.11.47) קורס הטיס הראשון של "שירות האוויר", הזרוע האווירית של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, השתתפו בו 49 חניכים, רובם טייסים מתנדבים שבאו מחוץ לארץ ומקצתם שהתנסו בטיסה בארץ והתאמנו בטייסת הפלמ"ח ובקלוב התעופה "אווירון", טיסות האימונים יצאו משדה דב.

י"ר הועדה לאתרים ואירועים, אברהם גשרי, מעניק מגן הוקרה למר מוטי הרה, מנהל מחלקת האירועים בעיריית תל-אביב-יפו במעמד המזכירה אביטל.

72. שדה התעופה על שם דב הוז בת"א

שדה דב נבנה בתרצ"ח (1938) על ידי עיריית תל-אביב וחברת נתיבי אויר לישראל, שהיתה מזרועות האוויר של "ההגנה"-צבא המדינה בדרך, ונקרא על שמו של דב הוז ז"ל, מאבות התעופה בארץ ומבכירי המפקדים בהגנה, שנשפה בתאונה.

עם פרוץ פעולות האביבה שקדמו למלחמת העצמאות, בחורף תשי"ז (דצמבר 1947), היה שדה דב לבסיס האווירי הראשון, וזמן מה גם היחיד, לפעולות "שירות האוויר", שקדם לחיל האוויר של צה"ל. מכאן המריאו טיסות לסיורים, תצפיות, הפצצות, ליווי שיירות לירושלים ולנגב הנצורים ואספקה ועזרה ליישובים במצור ובמצוקה.

מינואר 1948 שימש השדה גם לאימון טייסים ותקופה מסוימת היה שדה התעופה היחיד לקשר עם חוץ לארץ.

ב-י' באייר תשי"ח (15.5.1948) יום פלישת צבאות ערב לארץ, הותקף השדה בהפצצת מטוסים מצריים אחד המטוסים התוקפים הופל וטייסו נלקח בשבי. בהתקפה זו נהרגו שמונה מהלוחמים מגיני השדה:

חנן אידלסטיין ז"ל

דוד בן ז"ל

מרדכי טוביה גולדשטיין ז"ל

מרדכי טופול ז"ל

יצחק יום טוב ז"ל

רומן ליטמן ז"ל

אברהם (צביון) שביון ז"ל

חנן שוורץ ז"ל

73. מחבוא לכלי טיס במרתף היקב

במרתף היקב של המושבה הגרמנית שרונה, שהיה בשעתו במקום זה, הסתירו בשנת תשי"ח (15 בינואר 1948) אנשי שירות האוויר של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, עשרים מטוסים קלים מפורקים, זה היה ביתו הראשון של שירות האוויר להרכבת כלי טיס, שקדם לחיל האוויר של צה"ל.

74. שרות אוויר (שער דוד - הקריה ת"א)

בבנין מאחורי השלט שכן בתשי"ח (ינואר 1948) מטה האוויר של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, שקדם למפקדת חיל האוויר בצה"ל.

75. מטה "שרות האוויר של ההגנה"

בבית זה, רחוב מונטיפיורי 9, הוקם בתשי"ח (החל מ-10.11.1947) מטה "שרות האוויר" של "ההגנה", צבא המדינה בדרך, שממנו צמח חיל האוויר של צה"ל. המטה פעל במשרדי "הקלוב הארץ-ישראלי לתעופה" בקומה ג' ולאחר שבועות אחדים (בסוף דצמבר 1947) הועבר לקריה בתל-אביב.

76. בן - שמן

בהיות המושב וכפר הנוער בן-שמן אי יהודי בודד המוקף יישובים ערביים, נרתמה "ההגנה" - צבא המדינה שבדרך - להגנת הישוב.

בשנת 1935 (תרצ"ה) צורפה בן-שמן למרחב הפיקודי של תל-אביב. במאורעות 1936-1939 (תרצ"ו - תרצ"ט) הגנו אנשי בן-שמן על יישובם תחת פיקוד "ההגנה". בקרבות נפלו מספר מגינים.

בחיפוש שנערך בינואר 1940 (ת"ש) מצאו הבריטים במקום נשק מגן ומנהל הכפר ד"ר זיגפריד להמן ז"ל, יחד עם מספר מפקדים ומורים מה"הגנה" נעצרו ונידונו למאסר.

בן-שמן והיער ע"ש הרצל הסמוך לו שימשו כאחד מבסיסי ההדרכה של "ההגנה" לאימוני שדאות, נשק וקשר. במלחמת העצמאות היתה בן-שמן מנותקת בין דצמבר 1947 ועד יולי 1948 (תשי"ח).

בדצמבר 1947, נשלחה שיירת לוחמים מחי"ש (חיל השדה) של "ההגנה" בתל-אביב עם אספקה של ציוד ונשק. השיירה הותקפה ע"י חיילי הלגיון הירדני במחנה בית-נבאללה הסמוך. 13 ממגיני השיירה נפלו בקרב. שדרת הברושים נטועה לזכרם בכפר הנוער בן-שמן. לתיגבור בן-שמן הנצורה נשלחה הפלוגה הדתית מחי"ש תל-אביב. בקרבות על היישוב נפלו ארבעה מחיילי הפלוגה. המצור על בן-שמן נפרץ ביולי 1948 במבצע "דני" ע"י כוחות מחטיבת "יפתח" וחטיבה 8.